

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1992

VILNIUS 1994

INSTITUT FÜR LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1992

VILNIUS 1994

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

Год 1992

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1992 metai

VILNIUS . MOKSLO IR ENCIKLOPEDIJŲ LEIDYKLA 1994

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija:

V. MERKYS (pirm.), A. TYLA (pirm. pavaduotojas), A. EIDINTAS, V. KAZAKEVIČIUS,
V. MILIUS, L. MULEVICIUS I, G. RUDIS, R. STRAZDŪNAITĖ (sekretorė)

Redakcijos adresas:
T. Kosciuškos 30, 2600 Vilnius

Išleista pagal Lietuvos istorijos instituto užsakymą

RAIMUNDAS LOPATA

„LIETUVIŲ BERNO KONFERENCIJOS, ĮVYKUSIOS NUO 2 D. IKI 10 D. SPALIŲ 1917 M., PROTOKOLAS“

Paprastai su Lietuvos Valstybės Taryba siejant reikšmingiausius valstybingumo atkūrimo darbus bei vadinant ją svarbiausiu politiniu Lietuvos centru karo metais, neretai šešėlyje lieka kitų lietuvių politinių centrų veikla, jų tarpusavio sąveika. Ne toks paprastas klausimas, ar turėjo įtakos politiniams sprendimams esančių už okupuotos Lietuvos ribų ir dažnai disponuojančių įvairiapusiškesne informacija lietuvių veikėjų projektai, siūlymai, nuomonės? Ar taip jau besąlygiškai anuo metu Lietuvos Tarybai pripažintas vadovaujantis vaidmuo? Manytume, kad į šiuos ir kitus klausimus padės atsakyti publikuojamas vadinamosios Berno konferencijos protokolas.

Sąmoningai įvardiję šį lietuvių politikų pasitarimą vadinamuoju, skubame paaiškinti, jog tai jokiū būdu ne aliuzija į netolimoje praeityje istorikų mėgtą frazę. Mat šiuo atveju tenka ne tik aiškinti konferencijos sušaukimo aplinkybes, bet ir tikslinti jos vietą bei laiką.

Painiavos yra jau pačiame spausdinamo dokumento tekste. Štai antrašėje nurodyta spalio 2—10 d., o pirmojo dienotvarkės punkto svarstymo data — lapkričio 3 d., paskutinė — lapkričio 10 d. Dar 1917 m. „Pro Lithuania“ Nr. 11 paskelbtos konferencijos rezoliucijos datuojamos lapkričio 1—15 d. Tarpukario Lietuvos istorinėje literatūroje nurodomos spalio 2—10 d., spalio vidurys ir lapkričio 2—10 d. Be to, aiškinama, kad konfidencialumo dėlei iš Berno persikelta į Lozaną¹. Tad pagrįstai kyla klausimas, kada ir kur į konferenciją buvo susirinkę lietuvių veikėjai?

Suprantama, jog bet kuris leidimas išvykti iš okupacinės vokiečių administracijos valdomos Lietuvos nebuvo atsitiktinis ar neapgalvotas vokiečių politikų liberalesnis žingsnis, o tam tikrų politinių sumetimų sąlygotas sprendimas. 1917 m. rudenį Vokietija sėkmingai atrėmė Antantės karines ofenzyvas Belgijoje, Siaurės Prancūzijoje, Italijoje. O Rusijos

¹ Bartuška V. Lietuvos nepriklausomybės kryžiaus keliais. Klaipėda, 1930. P. 157—168; Gabrys J. Ver's l'Independance Lituanienne. Faits, impressions, souvenirs 1907—1920. Lausanne, 1920. P. 197—201; Kairys S. Tau, Lietuva. Boston, 1964. P. 252—255; Purickis J. Lietuvių veikimas Sveicarijoje didžiojo karo metu // Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis. K., 1930. P. 56—58; Steponaitis A. Atsiminimai, 1914—1919. Lietuvių veikla Sveicarijoje Didžiojo karo metu. K., 1940. P. 132—143.

atžvilgiu pirmenybė buvo teikiama daugiau politinėms kovos priemonėms. Nuvertus carizmą, vokiečiams neteko prasmės taktika bauginti priešininę Didžiosios Lenkijos atkūrimu kaip bandymu pasiekti separatinę taiką. Okupuotose teritorijose laipsniškai imta kurti tautinius valstybinius organizmus. Tiesa, įvairios Reicho politinės grupuotės savaip modeliavo jų vietą imperijos geopolitikoje. Iš esmės nuo šių grupuočių tarpusavio kolizijos priklausė ir Lietuvos Tarybos likimas. Dar 1917 m. rugpjūčio 8 d. Kreutznach'ė imperinė ir karinė vadovybė sutarė, kad galutinė nuostata dėl Lietuvos ir Kuršo ateities bus priimta po kanclerio Michaelio spalio mėn. vizito į Ober Ostą. Tiek karinių veikėjų nusistatymas šiuo klausimu, tiek kanclerio simpatijos vokiečių liberalams nebuvo paslaptis. Užbėgdama už akių didesnių abejonių nekeliančiam sprendimui, Reichstago dauguma pasiekė, kad lapkričio 1 d. kancleriu taptų buvęs Katalikų Centro partijos lyderis G. Hertlingas (Hertling). Prieš tai F. Ropo (Ropp) ir M. Erchergerio (Erzberger) pastangomis pavyko įtikinti Ober Osto vadovybę dėl Lietuvos Tarybos atstovų išvykos į užsienį tikslingumo. Kaip svarbiausias argumentas — kad Tarybą pripažintų už Lietuvos ribų veikę lietuvių politikai. Teigta, jog toks pripažinimas palengvintų įgyvendinti galutinį sprendimą². Vadovaujančiu vaidmeniu ir galimybe tartis su „užsieniečiais“ ypač suinteresuota buvo ir Lietuvos Taryba.

Spalio 4—8 d. Tarybos II sesijoje svarstytos delegatų į būsimąją konferenciją Šveicarijoje kandidatūros³. Kiek anksčiau J. Purickiui ir K. Olšauskui buvo suteikti įgaliojimai reprezentuoti Tarybą susitikime su Rusijos lietuviais. Kaip žinoma, šis susitikimas įvyko Stokholme spalio 18—20 d. Čia priimti nutarimai prisimenami vadinamosios Berno konferencijos diskusijose. Kitaip tariant, žemiau protokole minimi lietuvių veikėjai nei spalio pradžioje, nei viduryje posėdžiauti Šveicarijoje negalėjo. Tikslią Lietuvos Tarybos atstovų atvykimo į šią šalį datą ir vietą nurodo F. Ropas savo 1917 m. spalio 30 d. telegramoje J. Gabriui — spalio 31 d., Bernas⁴. Galima prielaida, jog vieną kitą dieną teko skirti kelionei, susirinkti. Iki lapkričio 15 d. visi konferencijos dalyviai posėdžiauti tikrai negalėjo, nes mėnesio viduryje A. Smetona, S. Kairys ir J. Saulys dar tebedalyvavo F. Ropo rengtuose susitikimuose su vokiečių politikais Berlyne⁵. Lieka lapkričio 10 d. Minėta „Pro Lithuania“ nurodo ją kaip vizito pas Šveicarijos konfederacijos prezidentą Schulthes datą. Savo ruožtu V. Bartuška prisimena, kad prezidentas aplankytas paskutinę konferencijos dieną⁶.

Tai, kad posėdžiauta ir Berne, ir Lozanoje, atsiminimuose aprašo J. Gabrys bei V. Bartuška. P. Klimas savo dienoraštyje taip pat užfik-

² Sukiennicki W. East Central Europe during World War I. New York, 1984. Vol. 1. P. 383, 389.

³ Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai. 1917—1918 / Sud. A. Eidintas, R. Lopata. V., 1991. P. 133—142.

⁴ Ropo F. 1917.10.30 d. telegrama J. Gabriui // VUB. F. 155. S. v. 197. Lapai numeruoti.

⁵ Ropo F. 1917.11.18 d. laiškas J. Gabriui // Gabrys J. Ver's l'Independance... P. 289—290.

⁶ Bartuška V. Min. veik. P. 132.

suoja faktą, apie kurį sužinojęs iš kun. A. Petrulio, Maironio ir J. Staugaičio lūpų⁷. Vargu ar šis liudijimas kelia abejonių.

Taigi tvirtai galime teigti, jog lietuvių konferencija Berne ir Lozanoje įvyko lapkričio 2—10 d. Protokolo antraštėje suklysta užrašant datą.

Lapkričio 2—10 d. lietuvių konferencijos Berne ir Lozanoje protokolo originalas („Konferencijos protokolų knyga“) tarpukario metais buvo saugomas Centriniam valstybės archyve (dokumentas Nr. 80)⁸. Tolesnis jo likimas nežinomas. Skelbiame konferencijos protokolo kopiją, kuri dabar yra J. Šaulio archyve (aplankas Nr. 31) Pensilvanijos universiteto (JAV) bibliotekos (Van Pelt Library, University of Pennsylvania) fonduose. Mūsų prašymu maloniai jį nukopijavo ir atsiuntė bibliotekos darbuotojai. Už tai jiems nuoširdžiai dėkojame. Dokumentą sudaro 31 mašinėle rašytas lapas, be parašų. Šį tekstą palyginus su V. Bartuškos, J. Gabrio, A. Steponaičio atsiminimuose pateiktomis konferencijos diskusijų ištraukomis, atmetina falsifikacijos galimybė. Mes taisėme lietuviškų žodžių rašybą, skyrybą, aiškias korektūros klaidas, patikslinome lietuviškas pavardes.

LIETUVIŲ BERNO KONFERENCIJOS, ĮVYKUSIOS nuo 2 d. iki 10 d. SPALIŲ 1917 m.,

Protokolas

Konferencijoje dalyvavo: Lietuvos Tarybos nariai: Dr. A. Smetona, dr. J. Saulys, inžinierius St. Kairys, kun. J. Staugaitis, kun. Alfonsas Petrusis, svečias iš Lietuvos kun. prelatas Maculevičius-Maironis, kun. kaunainkas K. Olšauskas, Lietuvių Centro Komiteto Petrograde įgaliotinis ir Liet[uv]ių Pildomojo Komiteto pirmininkas, kun. Dr. Vincas Bartuška, Amerikos Lietuvių Tarybos atstovas ir įgaliotinis į Lietuvių Tautos Tarybą Šveicarijoje, kun. Dr. J. Purickis ir kun. V. Daumantas-Dzimidavičius — Liet[uvos] Inform[acijų] Biuro nariai ir Lietuvos Tarybos atstovai — įgaliotiniai į Lietuvių Tautos Tarybą Šveicarijoje, ponas J. Gabrys — Liet[uvos] Inform[acijų] Biuro vedėjas, kun. A. Steponaitis — Centralio Komiteto „Lituania“ pirmininkas.

Konferenciją atidarė p. Gabrys, trumpai sveikindamas svečius, atvykusius iš Lietuvos. Konferencijos pirmininku, pasiūlius kun. Doktorui V. Bartuškaiti, išrinktas kun. Kan. Olšauskas ir antruoju — P. Dr. A. Smetona. Sekretoriais kun. Dr. V. Bartuška ir kun. Dr. J. Purickis.

P. Gabrys skaito Šveicarijos Lietuvių Tarybos nustatytą svarstytinų dalykų eilę, kuri, padarius kai kurias permainas, galutinai išėjo šitokia:

Dienotvarkė

1. Lietuvos Valstijos atgaivinimas ir jos forma.
2. Lietuvos ribų klausimas.
3. Santykiai su mažumomis.

⁷ Klimas P. Dienoraštis. 1915—1919. Chicago, 1988. P. 191.

⁸ Steponaitis A. Min. veik. P. 132.

4. Priemonės ir taktika Lietuvos Valstijai atgaivinti: a) Lietuvos dabartinis sutvarkymas, b) Užsienio lietuvių susitvarkymas, c) bendri santykiai, d) Lietuvos bažnytiniai santykiai, e) santykiai su centralėmis valstijomis, f) santykiai su Entente's* valstijomis, g) santykiai su neutralėmis valstijomis.
5. Švietimas: a) vidurinės mokyklos, b) pradedamos mokyklos, c) aukštesnės (Universitetas), d) archyvai, knygynai,
6. Lietuvos ekonomika: a) Lietuvos šelpimas, b) Lietuvos atstatymas, c) ekonominio gyvenimo sutvarkymas,
7. Intelektualių jėgų suvartojimas,
8. Finansinė ir monetarė sistema Lietuvoje,
9. Lietuvių teisių ir Statuto klausimas,
10. Liوسي sumanymai.

Kyla Konferencijos kompetencijos klausimas.

Smetona.— Nors dabartinėms karo aplinkybėms esant, negalėjo Konferencijon atvykti visų lietuvių [Rusijos] atstovai, tačiau Konferencijos reikšmė yra visgi didelė, ypač dėl to, kad joje dalyvauja Lietuvos pačios, Amerikos ir Europos lietuviškų kolonijų atstovai, tiesa, ji neturi dėl visų lietuviškų grupių privalomos reikšmės, tačiau visgi turi didelį moralinį autoritetą.

Maculevičius-Maironis siūlo, kad būtų nutariama kiekvienos rezolucijos privalybė, ar ji yra tik moralė, ar dar ir kitokia.

Kun. Bartuška iškelia sumanymą, kad Konferencijos nariai saugotų svarstomų Konferencijoje dalykų paslaptį po garbės žodžiu, ypač prieš svetimtaučius.

Po diskusijos pasiūlymas priimtas su pastaba, kad prie kiekvieno svarstomo punkto bus pažymėta, kas galima skelbti, o kas ne.

Kun. Purickis referuoja apie Stockholmo Konferenciją; paskui kun. Dr. Bartuška apie Amerikos Lietuvių politinį veikimą; ir pagaliaus p. Gabrys apie Šveicarijos lietuviškų politinių organizacijų veikimą. Seka eilė paklausimų, ant kurių referantai atsako. Po tam pereita prie dienotvarkėje nurodytų punktų svarstymo.

3.XI. Konferencijos tąsa

Svarstoma pirmas dienotvarkės punktas: Lietuvos Valstijos atgaivinimas ir jos forma.

Smetona kalba apie formą.

Forma priklausys nuo politikos konjunktūrų; pačios Lietuvos ūpas labai įvairus tiek miniose, tiek pas inteligentiją. Tuo tarpu konstitucinė monarchija būtų Lietuvai naudingesnė.

Kun. Kan. Olšauskas ir kun. Staugaitis pasisako už konstitucinę monarchiją.

P. Kairys ir Šaulys patarė šį klausimą palikti Lietuvos konstituantai; formos išrišimas daug priklausys nuo daugelių aplinkybių, ypač nuo

* Antantė (pranc.).

karo pabaigos. Konstitucinė monarchija mažai skiriasi nuo respublikos. P. Kairys priduria, kad Rusijos ir Amerikos lietuviai stovės už respubliką, su tuo reikia skaitytis.

Kun. Maculevičius-Maironis pataria irgi konstitucinę monarchiją.

Nutarta išnešti rezoliuciją apie Lietuvos Valstijos formą. Rezoliucijos sumanymą paduoda kun. Staugaitis. Po diskusijos priimta su kai kuriomis pataisomis kun. Staugaičio rezoliucija balsų diduma. Rezoliucijos tekstas šitoks:

„Lietuvos Valstijos atgaivinimo klausime lietuvių Berno Konferencija stoja ant Lietuvos Konferencijos Vilniuje rezoliucijos, būtent, reikalauja Nepriklausomos Lietuvos Valstybės, demokratiniu būdu sutvarkytos. /L/ietuvių/ **Berno Konferencija, permatydama, kad dar karui nepasibaigus, teks nustatyti Lietuvos Valstijos formą ir turėdama omenyje dabartinės politikos sąlygas bei pačios Lietuvos visuomenės stovį, savo dauguma mano, kad šiandien Lietuvai būtų naudingesnė konstitucinė monarchija, demokratiškai-parlamentariu būdu tvarkoma**/* . Vienok Konferencija pažymi, kad Lietuvos valdymo formą nustatyti pasirūpina tam tinkamu ir legaliu būdu Lietuvos Taryba“.

Kyla klausimas, ar skelbtina ši rezoliucija, ar ne. Nutarta skelbti tik tai pradžią ir pabaigą, kai dėl vidurio (apie monarchiją), galima kalbėti tikrai privatiniuose pasikalbėjimuose, bet ir tada rūpintis, kad neišeitų viešumon Konferencijos vardu. Ribos. Svarstomas Lietuvos ribų klausimas.

Smetona ilgoje kalboje išrodinėjo lietuvių teises ant Gardino gub. ir ant Vilniaus gub., išskyrus pakraščius, pravoslavų apgyvendintus.

P. Kairys išrodinėjo, kad Lietuvai būtų naudinga Baltstogė, kaipo industrijos miestas.

P. Gabrys išrodinėjo, kad tveriant Lietuvos Valstybę, reikia dėti pamatan etnografinį principą, bet, nustatant sienas, dar atsižiūrėti ir į strateginius ir ekonominius krašto reikalus. Takto žvilgsniu mes šiandien negalime kelti Prūsų—Lietuvos klausimo, kuriuomi galėtum suerzinti vokiečius, nes jie labai bijo lietuvių iridentos. Prie to dar siena tarp Didžiosios Lietuvos ir Prūsų Lietuvos yra nustatyta labai senai. Lietuva turi būtinai turėti uostą į Baltijos jūrą, jo nuomone, geriausia būtų Liepojus, kuris guli ant sienos tarp Lietuvos ir Latvijos.

Siena su lenkais turi eiti istoriniu rubežium, kuris buvo nustatytas po Liublino unijos, būtent, dalis Lomžos gub. ir visa Gardino gub. Toliau einant mes turime gauti bendrą ribą su ukrainiečiais, nes reiks sueiti su jais į sąjungą, kad turėti atspirtį prieš lenkus ir rusus. Strateginiu atžvilgiu reikalinga Liet[uvos] Brasta ir Pinos** balos, mes negalime leisti kylie tarp Ukrainos ir mūsų. Patys vokiečiai yra linkę sudaryti didelę Lietuvą, reikia tuomi naudotis. Rytuose reikia sieną statyti anapus fronto, ypač reikia prisišlieti prie Letgalių, kurie dar nežinia su kuom eis, bet šis klausimas opus ir kalbėtojas nenorėtų jo per daug gvildinti.

* Protokolo kopijoje, prie rezoliucijos, priedas ranka — „Dalis, apimta raudonais kablais, neskelbtina“. Ši dalis mūsų išskirta įstrižais brūkšniais.

** Pripetės.

Staugaitis pataria laikytis Vilniaus Konferencijos nutarimų, nurodo, kad būtų neatsargu eiti per daug į pietus, nes prisimesim per daug svetimo gaivalo.

Steponaitis nurodo, kad galima ir reikia reikalauti daugiau, kad pasikui galima būtų nusileisti. Nurodo taipogi, kad visa Suvalkų gubernija yra lietuviška. Pinos balos ir miestas Pinskas turi priklausyti prie Lietuvos; jis piktinasi, kad Rusijos lietuviai per daug siaurina Lietuvos ribas.

Saulys.— Labai liūdną įspūdį daro įvairios kalbos, iki šiolei pasakytos dėlėi ribų. Jeigu Lietuva gautų tokias ribas, kai buvo kalbėta,— ji žūtų; reikalaujami tokių ribų, mes darome klaidą mūsų kunigaikščių, kurie, beplėsdami Lietuvos sienas, ją prazudė. Kalbėtojas pataria stoti ant Vilniaus Konferencijos nuklotų pamatų, būtent, reikalauti Vilniaus apylinkėmis, Kauno gubernijos ir Suvalkų; dėtis su baltarusiais nepaaidaujama.

Kun. Daumantas-Dzimidavičius pataria kompromisą — reikia prijungti iš Gardino gubernijos tik tas dalis, kur esama lietuviškų tradicijų, maždaug iki Slanymo, rytuose eiti iki Dysnos.

Kun. Bartuška.— Kadangi lenkai reikalauja net Vilniaus, tai per daug į pietus neverta eiti. Pinos balos nereikalingos, nes jų išdžiovinimas apsieitų per brangiai. Baltarusius pataria atiduoti lenkams. Baltarusiai, besipešdami su lenkais, pradės linkti lietuvių pusėn, lietuviai tokiu būdu bus tertius gaudens*. Kalbėtojas pataria daugiau kreipti domę į šiaurę, į latvius — brolišką kultūringą tautą, prie to dar mums reikalinga jūra, kurią mes geriausia pasieksime per latvių kraštą.

Purickis.— Lenkai neturi jokio pamato reikalauti ne tik Vilniaus, bet ir Gardino gubernijų, nes pirmoje yra apie 8%, o kitoje apie 10% lenkų. Tatai etnografiniu žvilgsniu lenkai jokio pamato neturi []** savo reikalavimams. Taipogi jie neturi ir istoriniu žvilgsniu jokių pamatavimų savo pretenzijoms, nes šios gubernijos prie Lenkijos niekad nepriklausė — Gardino ir Suvalkų gubernijos galima ir reikia nuo lenkų apginti.

Su gudais sunkiai — nežinia, ar mes į juos žiūrėsim kaip į tautą, ar kaip į amorfę masę.

Sieną su gudais sunku nustatyti — kalbėtojas neapsiima šio klausimo išrišti. Latgaliai gravituoja į lietuvius. [Iš] Dysnos ir Vileikos apskričių prie Lietuvos turėtų priklausyti tos apylinkės, kur yra dauguma katalikų. Suslavinimo pavojus šiandien nėra toks didelis kaip senovėje — svetimo elemento per daug bijoti ir nereikia.

Maculevičius-Maironis.— Gardino gub. etnografiniu žvilgsniu nežinia kam priklauso, iš jos reikėtų išsižadėti Baltstogės ir Bielsko apskr[ičių].

Smetona.— Daug yra keblumų Baltstogės prijungimo. Palikti Baltstogę, vokiečiai galėtų ją pasisavinti. Industrijos miestui būtų naudinga likti prie Lietuvos. Ne tiek Baltstogė reikalinga Lietuvai, kaip Lietuva Baltstogei. Gardino gubernijoje yra daug svetimų elementų: vienu ukrainiečių 350.000, daug taipogi žydų ir lenkų. Tačiau apie Gardiną giliai glūdi lietuviškos tradicijos, gyventojai vadina save lietuviais, ne lenkais.

* Du pešasi, trečias laimi (lot.).

** Neįskaitomas žodis.

Karui užėjus, daug rusų, žydų ir baltarusių išbėgo, kurie jau greičiausiai negrįš. Vilniaus gubernijoje reikia prijungti tik katalikus, o ortodoksus palikti rusams, nes katalikai esą lietuvių kilmės.

Būtų geriau priimti Lietuvos Valstijon Letgalius, juo labiau kad jie patys nori, ypač apie Dinaburgą *. Gudų lenkams duoti neverta, bet ir prie Lietuvos juos jungti sunku, nes daug reikėtų darbo, kad juos iškultūrinti. Gudai turi per daug didelius apetitus. Imant Vilniaus, Kauno, Suvalkų ir dalį Gardino gubernijų, susidarytų 120.000 kv. km, iš jų lietuvių apgyventa 70 kv. kilometrų. Karai dar nepranyks, reikia atsižiūrėti ir į strateginius Lietuvos reikalus. Lietuviams netaktinga būtų reikalauti stačiai Liepojaus, geriau reikalauti tik uosto, vokiečiai patys pasirūpins duoti uostą, gal Tilžę arba Klaipėdą. Kai dėl Gardino, tai reikėtų atimesti tas apylinkes, kur lenkai arba ukrainai gyvena tiršta mase, būtent, Bielsko Brastos, Baltstogės apskr[ities] iki Belovėžo girios.

Kairys.— Stovėti ant Vilniaus Konferencijos pamatų. Letgalių klausimas nėra aktualus.

Reikėtų reikalauti neutralizavimo Liepojaus ir Klaipėdos. Klaipėda reikalinga dėl Vilijos ir Nemuno.

Petrulis.— Stovėti ant etnografinio pamato, plačiai suprasto, palikti už Lietuvos sienų Bielską, Prusėnus. Gardino gudai nėra baltarusiais, jie kalba šilupiniu.

Pasibaigus diskusijai, priename prie Lietuvos sienų nustatymo. Dauguma balsų nutarta, kad siena su vokiečiais pasiliktu senoji. Toliau Lietuvos siena su lenkais turėti eiti pro Grajevą, taip kad Grajevas liktų lenkų pusėje, toliau pro Asalą [Ossowiec], kuri lieka lietuvių pusėje, Bebrų upe iki Narovos ir Narova iki Naraukai [Bielskas paliktų už sienos], toliau pro Sareševą ant Prusėnų, kurie lieka prie Lietuvos, paskui pro Slanymą, kuris irgi lieka prie Lietuvos, toliau ant Naugarduko ir Baranovičių, kurie irgi nutarta prie Lietuvos [5 balsai iš 12 buvo priešingi], toliau rytuosna upėmis Šava, Auša, kuri įpuola į Nemuną. Nemunu iki upės Berzinės **, Berzine iki kaimo Slaviški, paskui Noriu iki Dolkinovo, nuo Dolkinovo Vilniaus guber[nijos] riba iki Giliosios [Glubokoje], toliau Dysnos upe iki Dauguvos ir toliau Dauguva. Šią sieną parėjo prieš du balsu.

Nutarta kviesti Letgalius prisidėti prie Lietuvos, jeigu jie nesutiktų, tai siena eitų Dauguva iki Jakobmiesčio, toliau pro Radviliškius [mūsų pusėje], paskui Kuršo siena iki Priekulės ant Grobinės, nuo Grobinės pro Liepoją, kuris pasilieka mūsų pusėje [ekonominė korektyva] iki jūrų.

P. Šaulys.— Šitoks ribų nustatymas priešinasi Vilniaus Konferencijos nutarimams, nes įneša baltarusių ir Letgalių prijungimo ir jų autonomijos klausimą.

Gabrys.— Entente tik tai tada rems Lietuvos Nepriklausomybę, jeigu Lietuva bus didelė, nes tik tada Lietuva galės būti sveriančiu elementu Europos lygsvaroje.

* Daugpilis.

** Beržūna.

Smetona gina nustatytas ribas. Žemes, kurias pravestos ribos apima, visada prie Lietuvos priklausė, jos nesipriešina Vilniaus Konferencijos nutarimams, nes toji Konferencija pramatė ir sutiko prie etnografinių sienų dar ekonomiškai pataisais.

Kairys.— Berno Konferencija negali nutolti nuo Vilniaus Konferencijos nustatytų pamatų, bet gali nurodyti ekonomines korektyvas, taipogi uosto reikalą ir prašyti Lietuvos Tarybos, kad ji šiais dalykais pasirūpintų.

Purickis siūlo išrinkti Komisiją, kuri ribų klausimą giliau pastudijuotų.

Rezoliucijų Komisija, kurion išrinktas Gabrys, Kairys, Petrulis, Purickis ir Smetona, paduoda svarstymui Konferencijos rezoliuciją dėlė ribų.

Rezoliucija priimta su mažomis pataisomis, jos tekstas toks:

„Kai dėl Lietuvos ribų, lietuvių Berno Konferencija sutinka su Lietuvos Konferencijos [Vilniuje] rezoliucija, būtent, reikalauja Nepriklausomos Lietuvos etnografinėse ribose su reikalingomis ekonominių arba kitais atžvilgiais korektyvomis. Konferencija mano, kad ribų klausimą tuojau reikėtų pradėti rišti. Jos numanymu etnografinin Lietuvos plotan įeina visa Kauno ir Suvalkų gubern[ijos], šiaurinė dalis Baltstogės apskr[ities] su miestu Baltstogė, Gardino, Slanymo, Sokolkos ir Volkovisko ištisi apskričiai Gardino gub., nes šituose apskričiuose, nors kalbama maišytu slavišku dialektu, tačiau jų gyventojai savo tikyba, būdu, papročiais ir rasės privalumais priklauso prie Lietuvių tautos. Jie gyvena teritorijoje, kuri nuo seniausių istorijoje pamenamų laikų, tai yra nuo XIII metšimčio pradžios, visada prie Lietuvos priklausė, todėl net ir rusų valdžia visada žiūrėjo į Gardino guberniją kaip į integralę etnografinės Lietuvos dalį. Einant rytuosna, prie Lietuvos priklauso Naugarduko apskritis Minsko guber[nijoje], ir visa Vilniaus gubernija, išskyrus tas Vileikos ir Dysnos apskričių dalis, kur gyventojų dauguma pripažįsta pravoslavų tikyba. Šiaurėje etnografinė Lietuvos siena siekia iki Dauguvos upės, apimant visą Ilukštos apskr[itį] Kuršo gubern[ijoje], o paskui eina maždaug Kauno—Kuršo gubernijų sienomis iki upės Bartuvos ir upe Bartuva iki jūros.

Tarp ekonominių korektyvų Konferencija nužiūri kaip svarbiausią reikalą — Lietuvai uosto“.

3. Lietuvių santykiai su Lietuvos mažumomis

Smetona.— Mažumoms, kurios gyvena tirštomis masėmis, duoti kultūros bei įstaigų ir savivaldymo autonomiją. Kalbą galės vartoti savo, bet valstijos kalba turi būti lietuviška. Lietuvos valstijos gyvenime mažoms dalyvaus per aukštesnes įstaigas. Į vieną bendrą seimą visų gal sumeisti ir neverta, tatau gal būtų reikalinga įsteigti aukštesnius rūmus.

Maculevičius-Maironis.— Kalbant apie mažumas, reikia šį klausimą paskirti į dvi dalis. Tie, kurie neįeina į tikros etnografinės Lietuvos plotą [Gardino gubern[ija], turėtų gauti kultūros bei įstaigų autonomiją, tie gi, kurie gyvena lietuviškai kalbančių apylinkėse, turėtų taisyti prieš didumos.

Šaulys.—Letgalių klausimas nėra realus, apie jį nereikia kalbėti. Gudų pretenzijos labai didelės, jie po lenkų dvasiškijos įtaka. Visos tarybos su jais prie nieko neprivedė. Jie reikalauja lygių su lietuviais teisių, vieno Seimo Vilniuje. Vienas seimas su baltarusiais būtų nepageidaujama, katalikiška baltarusių dalis yra visai lenkų rankose. Rusija po karo vėl bus, greičiausia, nacionalistiška. Jeigu mes prisiimsim daug slaviško elemento, tai mes negalėsime jo apginti nuo rusų. Gudai net reikalauja Vilniaus.

Staugaitis.—Dėl mažumų nėra ką daug kalbėti. Vilniaus Konferencija tą klausimą principaliai išrišo, pripažindama mažumoms visišką liuosybę, ir teisę vartoti savo kalbą Vilniaus Seime.

Kun. Kan. Olšauskas.—Reikia tiems ištautėliams padėti grįžti prie savo tautos, reikia žadinti juose tautinę sąmonę, kad jie susiprastų esą lietuviais, ypač tai galima pasiekti tarp jaunimo, auklėjant jį lietuviškose mokyklose.

Smetona nesutinka su p. Šaulio išvedžiojimais. Jo nuomone, jeigu Gardinas tektų lenkams arba gudams, tai Vilnių būtų daug sunkiau sulietuvinti.

Petrulis pataria rūpintis atskirti nuo Baltstogės Valdybos ir priskirti prie Lietuvos tas Gardino gubern[ijos] dalis, kur gyventojai yra lietuvių kilmės. Diduma Gardino gubern[ijos] gyventojų, tai ne gudai, bet kalbantieji „po prostemu“ lietuviai; dėl jų reikia leisti jų dialekte laikraščius ir knygas.

Purickis.—Mūsų mažumos — tai ištautėję lietuviai, tai mūsų sergantieji broliai [Vilniaus gubern[ijoje]]. Reikia jiems padėti išgyti. Jie verti pasigailėjimo, neturi nei knygų, nei laikraščių; dėl jų reikia dvasiško peno jiems prieinamoje formoje, jie pamažu grįš prie mūsų. Kalbėtojas priveda visokius jam žinomus pavyzdžius.

Maculevičius-Maironis.—Visi kalba tik apie mažumų teises, bet reikia atsižiūrėti į jų priedermes. Lenkai turi jaustis Lietuvos piliečiais ir negali varyti ištautinimo, kad kaip jie dabar daro. Žydai taipogi turėtų daugiau atsižiūrėti ir rūpintis Lietuvos reikalais.

Kairys.—Mažumoms reikia duoti teises liuso jų kultūros plėtojimosi, bet apie bendrą valstybinį sugyvenimą šiandien kalbėti dar per anksti. Nuo lenkų reikalauti, kad jie būtų politiška lietuviais, tai yra, kad jie jaustųsi krašto piliečiais. Laikraštis lenkų kalba labai reikalingas.

Rezoliucijų Komisija siūlo diskutavimui rezoliuciją dėl mažumų. Po trumpos diskusijos, įnešus kai kurias pataisas, rezoliucija didumu balsų priimama. Tekstas jos šitoks:

1. „Lietuvių Berno Konferencija dėl santykių su mažumomis stoji ant lietuvių Konferencijos Vilniuje pamato.
2. Iš Gardino ir Minsko gubern[ijų] lietuviškų dalių, kurių gyventojai skiriasi savo kalba ir tikyba, sudaryti administratinė vienata, surišta su Lietuvos Valstija tam tikrais dar nustatytais santykiais.
3. Kreiptis į Lietuvos Tarybą, kad ji pasirūpintų nuo vokiečių okupacijos valdybų „Baltstogė—Gardinas“ ir „Kuršas“ tuojaus atskirti lietuvių gyvenamas apylinkes ir prijungti jas prie dabartinės „Lietu-

vos“ valdybos, ir kad visoje būsimoje Lietuvos valstijoje būtų užkirsta kelias propagandai, varomai ypač per bažnyčias, mokyklas ir t. t., priešingai Lietuvos valstijos atstatymui.

4. Jeigu Letgaliai norėtų prisidėti prie Lietuvos Valstijos, tai jiems duoti kultūros, švietimo, ūkio ir administracijos savivaldą ir atskirą R[omos] katalikų vyskupiją, surištą su Lietuvos arkivyskupija“.

Iškeliamas klausimas, kaip žiūrėti į Lietuvos lenkininkų pasielgimą, kurie 25 gegužės 1917 m. įteikė Vokietijos Kancleriui memorialą su 44 parašais, prašydami prijungti Lietuvą prie Lenkijos.

Kai kurie kvalifikuoja šį pasielgimą kaip krašto išdavystę.

Staugaitis.— To pasielgimo išdavyste kvalifikuoti [...]”.

Gabrys ir Dzimidavičius mano, kad juos reikėtų patraukti lietuvių tieson kaip išdavikus.

Smetona proponuoja rezoliuciją, kuri daugumai nepatinka.

Bartuška stebisi iš lietuvių, kurie tokio pasielgimo nenori kvalifikuoti kaip išdavystę.

Saulys išrodinėja, kad čia išdavystės nėra, ir prikiša šveicariečiams per daug didelį karščiavimąsi.

Staugaitis mano, kad nebuvo išdavystės šitame lenkininkų akte, nes dar nebuvo pripažintos Lietuvos Valstijos.

Olšauskas išrodinėja, kad nėra abejojimo, jog lenkininkai šiuo aktu papildė krašto išdavystę [haute trahison].

Kairys pataria 44-rių fakto nekonkretizuoti, išnešti bendrą rezoliuciją, kuri pasmerktų visus panašius aktus. Jo proponuojama rezoliucija skamba šitaip:

„Lietuvių Berno Konferencija, imdama domėn tai, kad tūlos Lietuvos visuomenės grupės ir atskiri asmenys iš tautinių Lietuvos mažumų varė ir tebevaro priešingą nepriklausomai Lietuvos Valstijai politišką akciją, kurios ryškiausiu pavyzdžiu yra memorialas grupės 44-rių Lietuvos lenkų, reikalaujant prijungimo Lietuvos prie Lenkijos — šiuomi pareiškia, kad panašūs žygiai pasmerktini iš viso. Lietuvos Tarybai, kaip valstybinei Lietuvos įstaigai susidarius, turi būti baudžiami ir todėl kreipiasi į Lietuvos Tarybą, kad jį ateityje prasikaltusius tuo žvilgsniu Lietuvos piliečius trauktų atsakomybėn kaip krašto išdavėjus“.

Rezoliucija priimta visų vienu balsu.

Gabrys duoda sumanymą, kad Konferencijos atstovai apsilankytų pas Sveicarijos Prezidentą. Sumanymas priimtas ir nutarta, kad delegacijon įeitų 5 žmonės, trys nuo Lietuvos Tarybos ir du nuo Sveicarijos organizacijų — L[ietuvių] Pildomojo Komiteto ir Centr[alinio] Komiteto „Lituanian“.

Gabrys kelia klausimą dėl Lietuvos Tarybos kompetencijos. Jo numanymu toji kompetencija turėtų būti plati, nes kitaip būtų Lietuvai pažeminimas.

* Nebaigtas sakiny.

Smetona praneša, kad Liet[uvos] Taryba yra įdavusi vokiečių valdžiai memorialą, kuriame reikalaujama šie dalykai: a) lietuvių kalbos kaip oficialės Tarybos posėdžiuose vartojimas, b) iniciatyvos teisė, c) su gyventojais ir organizacijomis susisiekti liuosybė, d) pagerinimas Lietuvos gyventojų būvio, e) Tarybos vidujinis sutvarkymas savarankiai.

Gabrys reikalauja, kad Liet[uvos] Taryba turėtų daug platesnę kompetenciją. Taryba — tai Lietuvos valdžios branduolys. Jis siūlo, kad Tarybai būtų tuojaus pavesta šios sritys: a) labdarybė, b) surašymas padarytų nuostolių, c) Lietuvos atstatymas, d) viso krašto apšvieta, e) kultū ministerija, f) draugijos ir organizacijos, g) spauda ir publikacija, h) skundų sekcija, i) finansai ir mokesčiai, k) teisių skyrius, l) vietinė savivaldyba, m) policija, n) miestų municipalitetai, p) Agrarė reforma, r) valstijos turtai, s) sugražinimas bažnyčios turtų, t) knygynai, archyvai, u) Lietuvos konstitucijos pagaminimas.

Smetona.— Visų šitų sričių negalėsime aprėpti, stoka prisirengusių specialistų, antai: juristų, finansistų ir t. t. Neturim dargi savo teisių kodekso. Galima būtų paimti labdarybę ir švietimą.

Kairys.— Lietuvos Tarybos pirmiausia užduotis — dalyvauti ir normuoti dabartinį Lietuvos gyvenimą, ruošti prie būsiančio Lietuvos sutvarkymo, ruošti prie valstybinio gyvenimo. Paklausti vokiečių, ką jie mano daryti su Lietuvos Taryba. Mes negalime būti šydu vokiečių, jų darbams, mes turime parodyti maximum nusileidimo. Intelligentiškų jėgų yra, reikia tik atsakančių darbai sąlygų. Jeigu darbininkų ir trūksta, galima juos iš kitur pritraukti.

Saulys kritikuoja p. Gabrij. Taryba — ne ministerija, bet mažas seimas, ji sudarys ministeriją. Taryba reikalauja teisės liuosos susinešimo su gyventojais lietuvių kalba, liuosos iniciatyvos.

Staugaitis kalba apie nuostolius. Nuostolius padarė rusai ir vokiečiai. Prie nuostolių skaičiavimo turėtų būti ir vokiečių atstovas, nes jie paskui pristatys savo sąskaitą už tiltus, geležinkelius ir t. t.

Gabrys.— Tarybai reikalinga įstatymų davimo ir vykdymo galė.

Purickis.— Vokiečiai patys dar nežino, ką jie su Taryba darys, jie bijo, kad neatsikartotų tas, kas buvo su lenkų valstijos taryba. Kompetenciją išdirbs gyvenimas. Pastatyti šandien reikalavimus per daug didelės kompetencijos — būtų susierzinti su vokiečiais. Taryba turėtų dabar užsiimti visų pirma žmonių vargo sumažinimu. Politiški atsitikimai turės didelę įtaką į šį klausimą.

Smetona.— Kolei Lietuva nėra proklamuoja valstija — Taryba negali imti įstatų leidimo teisės. Trūksta inteligentų. Taryba galėtų imti apšvietos, labdarybės ir kultūros įstaigas.

Kyla smarkios diskusijos, ar detalizuoti Tarybos kompetenciją, ar ne,— vieni — už, kiti — prieš. Kai kurie iškelia klausimą, kaip sustiprinti Liet[uvos] Tarybos autoritetą kaip tarp pačių lietuvių, taip ir užsienyje, ypač prieš vokiečių valdžią. Jokių praktikos išvadų dėlei šio klausimo nepadaryta, tik visi sutiko, kad reikalingas yra vienas arba du Liet[uvos] Tarybos atstovu Berlyne.

Dėlei pačios L[ietuvos] Tarybos kompetencijos priimta šioji rezolucija:

„Lietuvių Berno Konferencija, pripažindama Lietuvos Tarybą, išrinktą Vilniaus Konferencijos [18—22 d. rugsėjo 1917 m.], tikra Lietuvos atstove, vyriausia lietuvių tautos vadove ir Nepriklausomos Lietuvos valdžios branduoliu, reikalauja šiai Tarybai tinkamos kompetencijos, būtent:

1. Lietuvos ūkiui sutvarkyti: [a) rekvizicijos, b) karo nuostoliai, c) išgriautų sodžių ir miestų atstatymas, d) agrarė reforma, e) valstijos turtai ir t. t.].
2. Visuomenės gyvenimui nustatyti: a) draugijos, b) spauda ir t. t.
3. Skundus ant okupacijos valdžios pertikrinti [dėl rekvizicijų bei kitų karo sunkenybių].
4. Švietimo reikaluose.
5. Kulto dalykuose.
6. Finansų sutvarkyme.
7. Pramonės ir prekybos organizavime.
8. Teisių dalykuose (ypač Lietuvos valstybinės konstitucijos pagaminimas ir teisių kodekso paruošimas).
9. Policijos žinyba.
10. Savivalda.
11. Mokslo ir dailės įstaigų žinyba.

Kad Lietuvos Taryba galėtų tinkamai atlikti aukščiau išdėstytą darbų eilę, L[ietuvių] Berno Konferencija laiko reikalinga įvykdyti Tarybos memoriale išdėstytus pageidavimus ir rūpintis pakeisti Lietuvoje dabartinę valdymo sistemą ir jos agentus, per maža atsiziūrinčius į šalies ir gyventojų reikalus“*.

Užsienio lietuvių susitvarkymas

Purickis.— Šis klausimas apima ne tik Šveicarijos lietuvius, bet Rusijos, taipogi ir Amerikos.

Petrulis.— Reikia prašyti užsienio lietuvius, kad jie nesipeštų, bet dirbtų ir remtų Lietuvos Tarybą.

Kairys.— Užsienio lietuviai turi susiburti ant nepriklausomos Lietuvos lozungo ir remti Lietuvos Tarybą, kiek ji tą lozungą saugos ir įvykins. Šveicarijoj Taryba turės atlikti didelį darbą, ji turės parengti platformą darbams laike taikos tarybų, todėl ją reikalinga papildyti. Reikia, kad čia būtų visų partijų atstovai, ypač Rusijos ir Amerikos lietuvių.

Gabrys.— Šveicarijos atstovybei reikia įvairių partijų ir kvalifikuotų žmonių, kurie galėtų čia dirbti.

Purickis pritaria tam, kas buvo pasakyta, paakina, kad Šveicarijos lietuvių veikimas buvo per daug diskredituojamas pačių lietuvių, ypač esančių Šveicarijoj, ir prašo, kad Konfe[...]**

* Protokolo kopijoje prie rezolucijos mašinraštinis priedas — „Neskelbti“.

** Nebaigtas sakinys.

Staugaitis proponuoja išnešti rezoliuciją, papeikiančią šmeižikus ir pagiriančią Šveicarijos atstovybės darbus.

Bartuška stato klausimą: ar pripažinsime jau kitų konferencijų [Lau- sannos I ir II] nutiestus užsienio Tarybai suorganizuoti pamatus, ar sta- tysime naujus — pernykščios konferencijos kalba tik apie srovių bei or- ganizacijų atstovus. Reikia, kad įgaliotiniai užsienio tarybon turėtų mandatus ant rašto.

Petrulis skaito rezoliucijos apie Šveicarijos Tarybą projektą. Projek- tas atiduotas Rezoliucijų Komisijon.

Kairys.— Šveicarijos atstovybei [tarybai] negalima išnešti nei pagy- rimo, nei papeikimo, neįsigilinus į jos darbus. Taryba ji vadintis nega- lėjo, nes nebuvo nei srovių, nei politišku organizacijų atstovų. Reikia sudaryti atstovybę ant plačių pamatų — visos partijos, kiek galint, turėtų būti atstovaujamos. Čia turi būti politikos centras. Visokios kliūtys ne- leido iki šiolei to centro įkurti.

Kun. Kan. Olšauskas.— Aš nebuvo Šveicarijos Tarybos nariu, bet dirbau ir kontroliavau visą jos veikimą, nieko peiktino neatradau. Praeiti tylomis, jos darbų nepagyrus, negalima.

Saulys.— Reikia išrinkti komisiją, kuri ištirtų Šveicarijos Tarybos veikimą.

Gabrys.— Jeigu Tarybai nebus išreikšta pasitikėjimas — aš turėsiu atsistatydinti. Toliaus kalbėtojas siūlo užtvirtinti jau veikiančią Šveica- rijos Tarybą [Conseil National Suprême]*, susidedančią dabar iš trijų atstovų — įgaliotinių [Bartuška, Dzimidavičius, Purickis] ir trijų Švei- carijos lietuviškų organizacijų pirmininkų [Kun. Kan. Olšauskas, kun. Steponaitis, Gabrys] ir išnešti pagiriančią šios Tarybos darbus rezo- liuciją.

Dzimidavičius.— Taryba Šveicarijos neturėjo legalio pamato, o jos darbus bus galima girti bei peikti, kai Revizijos Komisija juos ištirs.

Saulys siūlo išrinkti Komisiją Šveicarijos atstovybės veikimui ištirti ir sutinka būti tos revizijos nariu.

Pasiūlymas priimtas, ir revizijon išrinktas Lietuvos Tarybos prezi- diumas, būtent pir[mininkas] [Smetona], vice-pirm[ininkas] [Kairys], sekretorius [Saulys] ir dar kun. Staugaitis.

Saulys referuoja apie p. Roppo Berlyne įkurtą laikraštį, tas laikraš- tis labai reikalingas, tik nėra lietuvių redakcijoj. Reikia siųsti žmogų. Aš ten važiuoti ketinu, bet tuom tarpu negaliu.

Gabrys proponuoja įgalioti nuo Lietuvos Tarybos p. Roppą.

Kun. Staugaitis.— Kadangi dabar Vokietijoj didelę įtaką turi kata- likai, tatai reikia turėti Berlyne kunigas; proponuoja kun. Purickį.

Petrulis.— Reikėtų turėti gal tris žmones Berlyne; vienas kaipo am- basadorius, o kiti pagalbininkai.

Kairys siūlo Janulaitį, kuris irgi tiktų Berlyne.

Daumantas duoda sumanymą rūpintis paliuosuoti inteligentus belais- vius iš Vokietijos Šveicarijon.

* Aukščiausioji Tautos Taryba (pranc.).

Vilniaus vyskupijos klausimas

Petrulis.—Vilniaus bažnytinė valdžia varo lenkų propagandą per bažnyčias. Reikia veikti sustabdymui jos.

Purickis referuoja apie tai, kas padaryta Šveicarijos Tarybos, Berlyne, Ober-Oste ir pas Nuncijų Pacelli.

Gabrys papildo pranešimą.

Bartuška siūlo reikalauti Lietuvai savos arkivyskupijos, prašalinti kun. Michalkevičių ir siųsti Šv. Tėvui telegramą su pasveikinimu.

Kairys.—Lietuvos Tarybai sunku rūpintis Vil[niaus] Vyskupijos klausimu, kitas dalykas, jeigu Lietuva būtų nepriklausoma.

Staugaitis sutinka su p. Kairiu.

Kun. Kan. Olšauskas išrodinėja, kad Lietuvos Taryba [...]*

Vienas iš Lietuvos Tarybos delegatų praneša, kad Vilniaus vyskupijos administr[atorius], kun. Michalkiewicz, įvedė Vilniaus kapitulon lenkininkus, būtent, pats save, Wolodzko, Uszydlo, Liubianec ir kun. Kuktą. Referentas pataria išnešti dėlei šio fakto rezoliuciją.

Kairys mano, kad nereikėtų detalizuoti, bet išnešti bendrą rezoliuciją, papeikiančią lenkinimą per bažnyčią.

Petrulis ir Purickis siūlo rezoliuciją dėlei Vilniaus vyskupijos. Padarius kai kurias pataisas, priimta šioji rezoliucija:

„Lietuvių Berno Konferencija kreipiasi į Lietuvos Tarybą, kad ji, turint omenyje pasielgimą Vilniaus vyskupijos Administratoriaus kun. Michalkiewicz, kuris, būnant oficialiu Lietuvių Bažnyčios atstovu, drįso pasirašyti po 44 Vilniaus lenkininkų memorialu, kad ji, t[ai] yra Taryba, prašytų Apaštališko Sosto, idant Jis teiktųsi kuo greičiausia kun. Michalkiewicz nuo užimamos vietos prašalinti“.

Paskui dar priimta sekanti rezoliucija dėlei įvedimo Vilniaus kapitulon aukščiau paminėtų žmonių.

„L[ietuvių] Berno Konferencija griežtai protestuoja prieš Viln[iaus] Vyskupijos valdyt[oj]o kun. Michalkiewicz pasielgimą, kuris drįso įvesti Vilniaus kapitulon asmenis, pasižymėjusius lietuvių tautai kenksmingu veikimu ir reikalauja, kad tie asmenys būtų iš kapitulos prašalinti“ **.

Priimtas kun. Bartuškos sumanymas siųsti telegramą konferencijos vardu šv. Tėvui. Telegramos tekstą susstatys Maculevičius-Maironis, Gabrys, Purickis.

Išrinkta Komisija pas Mgr. Marchetti *** Berne. Komisijon įėjo: Maculevičius-Maironis, Petrulis, Smetona, Staugaitis. Jie pasikalbės su Mgr. Marchetti dėlei Vilniaus vyskupijos.

Kun. Steponaitis įneša Seinų vyskupijos klausimą, būtent [...]****.

* Nebaigtas sakiny.

** Protokolo kopijoje prieš rezoliucijas mašinraštinis priedas — „Žiūr. pusl. 31“. Paskutiniame protokolo puslapyje (čia p. 329) pateikiama dar viena rezoliucija dėl Vilniaus vyskupijos reikalų. Ji priimta po atsilankymo pas Marchetti.

*** Marchetti — Sv. Sosto atstovas Šveicarijoje.

**** Nebaigtas sakiny.

Purickis siūlo rezoliuciją, kuri priimta vienbalsiai. Rezoliucijos tekstas šitoks:

„L[ietuvių] Konferencija, žinodama, kad Seinų vyskupijoje, ypač Dv[asinė] Seminarijoje, yra varoma auklėtinių ištautinimas, kad Kauno vyskupijoje irgi Bažnyčiose daroma lenkų agitacija, dainuojama lenkų patriotinės dainos,— nutarė prašyti Lietuvos Tarybos, kad ji saugotų lietuvių tautos čielybės ir griebtųsi visų įrankių, idant nutautinimą per bažnyčią visai sustabdyti“.

Santykiai su Centralėmis valstijomis

Maculevičius-Maironis stato klausimą, kaip greičiau priversti vokiečius, kad jie paskelbtų Lietuvos Nepriklausomybę.

Saulys ir kun. kan. Olšauskas nurodo reikalą lietuvių atstovybės Berlyne, Vienoje, o gal Sofijoje ir Konstantinopoly.

Kairys.—Taryba [Lietuvos] turi rūpintis, kad vokiečiai paskelbtų Lietuvos Nepriklausomybę. Taktika dėl šio dalyko nustatyta Vilniaus Konferencijoje.

Gabrys kritikuoja Kairį ir išrodinėja, kad direktyvos, išneštos Vilniaus Konferencijoje,— užsieny nepriimtinos.

Purickis referuoja apie tai, kaip žiūrima į Lietuvą Berlyne, ypač apie pasikalbėjimus su p. Erzbergeriu ir kitais parlamento atstovais.

Bartuška.—Lietuva, reikalaujama sau Nepriklausomybės, sutraukė su Entante, jai sunku išlikti neutraliai. Kalbėtojas klausia Lietuvos Tarybos patarimo, kaip elgtis užsienyje.

Smetona.—Mūsų pamatas turi būti realio išrokavimo pamatas. Entente negali keršinti, jeigu mes, reikalo varomi, eisime santykiuosna su vokiečiais. Svyruoti nereikia—lenkai besvyruodami susikompromitavo.

Kun. kan. Olšauskas.—Reikia rūpintis visur, kad būtų paskelbta Lietuvos nepriklausomybė. Jis, važinėdamas po Europą, visur tą mintį platinęs. Kritikuoja p. Gabrį, kuris išrodinėjo, kad nepriklausomybės paskelbimas galėtų pakenkti.

Staugaitis pataria šveicariškiems laikytis neutralumo.

Maculevičius-Maironis.—Rūpintis pagarsinti Lietuvos nepriklausomybę nėra dar joks užsiangažavimas iš atžvilgio į Centrales Valstijas.

Saulys.—Negalima vesti dvilypės politikos, ir užsienio lietuviai turi eiti tomis vėžėmis, ką ir Lietuvos Taryba.

Santykiai su Entente Valstijomis

Gabrys.—Negalima ignoruoti Entente's, jeigu norime gauti nepriklausomybę. Reikia stiprinti akciją Entente's valstijose, ypač reikia turėti savo atstovus tų valstijų sostinėse.

Saulys.—Lietuvos klausimą gali iškelti tik Vokietija. Reikia rūpintis, kad Vokietija paskelbtų Lietuvos nepriklausomybę. Entente gali mums padėti pasiluiosuoti iš po Vokietijos hegemonijos. Entente darys tai iš egoistiškų tikslų. Šveicaričiai turėtų stengtis palaikyti santykius su Entente ir išaiškinti Lietuvos padėjimą. Jeigu prieš taikos konferenciją

nebus iškelta Lietuvos nepriklausomybė, tai paskui laike taikos bus daug sunkiau ją iškelti.

Purickis.— Mes čia laikėmės balansavimo politikos, bet tai yra pavojinga. Reikia aiškiai nustatyti politikos vėžes, nes bebalansuodami galime nukristi ir palikti izoliuotais.

Smetona.— Negalima būti per daug neutralais. Plebiscitas mums pavojingas. Entente tų ribų, kuriuos mes užsibrėžėm, mums neduos, gi vokiečiai gali duoti. Užsienio lietuviai turėtų gąsdinti vokiečius susidėjimu su Entente arba lenkais.

Gabrys.— Mes turime rūpintis įgyti simpatijas pas Entente. Būdami liuosame krašte, galime daug padaryti. Siūlo [...]*. Kuršas ir Lietuva turi priklausyti Rusijai.

Kalbama apie atstovus Entente valstijose, statoma kandidatai. Šliūpas rengiasi važiuoti Londonan, bet dauguma Konferencijos narių mano, kad oficialiu atstovu jo pripažinti negalima, nes jis turi savotišką politiką, ypač dėlei Prūsų Lietuvos. Prie dabartinių santykių su vokiečiais tas galėtų užkenkti vokiečių akyse. Sužinota, kad p. Yčas rengiasi važiuoti Paryžiun. Visi sutinka, kad reikėtų jį padaryti tenai atstovu-įgaliotiniu.

Santykiai su neutralėmis valstijomis

Smetona.— Neutralės valstijos gali mums daug patarnauti. Jos tarpininkaus tarp kariaujančių valstijų.

Gabrys.— Ypač reikia sustiprinti lietuvių akciją Amerikoje, nes karo likvidavime Amerika turės svarbiausią balsą; reikia taipogi veikti ir kitose valstijose.

Kun. Kan. Olšauskas referuoja apie tai, ką jis matė ir veikė Ispanijoje, ypač pas Katalanus.

Purickis praneša apie Stockholmo lietuvių veikimą, ypač apie p. Jurkūną-Seinių, kuris apsiėmė būti mūsų korespondentu. Praneša, kad dėlei įgaliavimų stokos negalėjo Stockholmo lietuviai iškelti Lietuvos klausimo tarp socialistų, rengiančių Stockholmo socialistų konferenciją.

Kairys.— Lietuvos socialdemokratams viską darė, kad nusiųsti Stockholman savo atstovus, bet nieko iš to neišėjo. Jie tikėjosi, jog gal Rusijos socialdemokratija padarys ką nors; ir tie nieko nepadarė.

Kun. Kan. Olšauskas siūlo, kad Kairys parašytų laišką Lietuvos socialdemokratų partijai vardu į Stockholmo konferencijos rengėjus.

Kun. Kan. Olšauskas siūlo sustiprinti lietuvių atstovybę Ryme. Sutinkama, kad tokiu atstovu geriausia tiktų kun. Pijus Bielskis.

Pasibaigus diskusijai dėlei santykių su įvairiomis valstijų grupėmis, priimta šioji p. Saulio rezolucija:

„Lietuvių Berno Konferencija, stovėdama ant Lietuvos [Vilniaus] Konferencijos nutarimo pamatų ir išeidama iš lietuvių Tautos apsisprendimo teisės, taipogi prisimindama, jog Lietuvos politikos, kultūros ir ekonomijos reikalai ne tiek linksta į rytus ir į pietus, kiek į vakarus iš vienos pusės, o iš kitos, kad Lietuvos valstybinį sieki-

* Nebaigtas sakiny.

mą remti gali būti interesusotos šiuo metu pirmoj eilėj centralės valstybės, ypač Vokietija, nutarė, jog lietuvių politika:

1. Centralėse valstijose, ypač Vokietijoje, privalo siekti tinkamo Lietuvos Valstybės akto išgavimo dar prieš karo galą ir taikos konferenciją.
2. Santarininkų Valstybėse privalo siekti to, kad jos pripažintų lietuvių tautos apsisprendimo teisę ir remtų kiek galima jau dabar, o ypač per taikos konferenciją, Lietuvos nepriklausomybės siekimą.
3. Neutralėse valstijose privalo įgyti daugiausia simpatijos Lietuvos siekimams ir rūpintis, kad taikos konferencijos metu jos remtų Lietuvos nepriklausomybės reikalavimą*.

5. Švietimas

Vokiečiai nori įvesti vokiečių kalbą į Lietuvos mokyklas, reikia išnešti prieš tai rezoliuciją-protestą. Priimta šioji p. Kairio sustatyta rezoliucija:

„Lietuvių Berno Konferencija, išeidama iš to supratimo, kad Lietuvos švietimas visoj pilnumoj turi būti pritaikintas prie krašto gyventojų reikalų ir turi būti pavestas artimiausioj ateityj Lietuvos Tarybos žiniai, skaito būtinai reikalingu, kad jau tuojau pradinėse liaudies mokyklose Lietuvoje būtų pašalintas priverčiamas vokiečių kalbos mokymas“.

Gabrys praneša, kas yra padaryta Šveicarijos lietuvių dėlei Vilniaus universiteto. Diskutuojama, ar lietuviai galėtų universitetą suorganizuoti ir ar verta pradėti dėlei šio klausimo žygius pas vokiečių valdžią.

Po ilgesnės diskusijos balsų dauguma priimta sekanti rezoliucija: „Lietuvių Berno Konferencija, matydama aukštos mokyklos Lietuvoje būtiną reikalą, kreipiasi į Lietuvos Tarybą, kad ji pasirūpintų dar šiuo karo metu išgauti iš vokiečių valdžios leidimą lietuvių Vilniaus universitetą atgaivinti. Šiuo tikslu reikalinga, kad ji, t. y. Lietuvos Taryba, tuoj pasistengtų išgauti buvusieji Universiteto rūmai su archyvu ir knygynu, kviesti mokslo vyrai profesoriais ir daryti kiti priruošimo darbai“.

Priimta dešimčia balsų prieš du sekanti telegrama Šv. Tėvui:

„Mes lietuviai iš Lietuvos, Rusijos ir Amerikos, susirinę ant neutralės Šveicarijos teritorijos į Berno Konferenciją pasitarti apie Nepriklausomos Lietuvos Valstybės atstatymą ir jos gyvus dabarties reikalus, naudojames ta proga, kad pasakyti Jūsų Šventenybei nuoširdų ačiū už paskyrimą dienos aukoms rinkti karu nuvargintai Lietuvai, išreikšti savo sūniškos prie Apaštališko sosto jausmus, pabrėždami reikalingumą, kad Jūsų Šventenybė dalyvautumėt būsimoje taikos Konferencijoje, užstodamas kaip katalikų tėvas mūsų ir kitų mažų tautų pamintas teises, ir meldžiame Jūsų Šventenybės savo darbams apaštališko palaiminimo“.

Priimtas protestas prieš rusų ministerio Tereščenko** kalbą.

* Protokolo kopijoje prie rezoliucijos mašinraštinis priedas — „Neskelbti“.

** Tereščenko Michail (1886 03 30—1956 04 01) — Rusijos užsienio reikalų ministras (1917 05 18—11 08).

Lietuvos šelpimas

Kairys.—Visą Lietuvos šelpimą reikia koncentruoti Lietuvos Tarybos rankose.

Smetona ir kun. kan. Olšauskas — mano priešingai, viena, kad Lietuvos Taryba neturės laiko tuom užsiimti, o antra, kad Entente, sužinojusi apie tai, visai neleis pinigų Lietuvon.

Gabrys proponuoja, kad Konferencija siųstų delegaciją į Amerikos pasiuntinybę ir rūpintųsi gulinčius Raud[onojo] Kryžiaus Amerikoje pinigus nuo lietuvių dienos išgauti „Lituanijos“ Komitetui, kuris paskui galėtų tuos pinigus persiųsti Lietuvon.

Kun. Staugaitis ir p. Šaulys mano, kad nepatogu būtų koncentruoti labdarybę Lietuvos Taryboje, nes šelpimas dabar yra jau suorganizuotas, o jį išgriovus, naują pastatyti būtų nelengva.

K[un.] Bartuška siūlo siųsti paraginimą į Washingtono Raud[onąjį] Kryžių, kad gulinčius ten pinigus atsiųstų „Lituanijai“, kuri pasirūpins juos perduoti Lietuvon.

Kairys gina centralizavimo idėją. Reikėtų veikti sulyg vieno bendro plano, dabar gi labdarybė išsimėčiusi po visokias įstaigas, kurios dirba viena nuo kitos nepriklausomai.

Smetona.—Centralizavimas tuom ypač pavojingas, kad vokiečiai, užgniauzdami Lietuvos Tarybą, užgniauztų ir visą labdarybę. Jis pataria eiti į Amerikos pasiuntinybę ne Lietuvos Tarybos, bet Komiteto „Lituanija“ atstovams. Toliau siūlo, kad p. Kairys parašytų Amerikos socialistams, kad savo surinktus pinigus siųstų ne Rusijon, bet Lietuvon.

Toliau priimama visa eilė rezoliucijų apie labdarybę. Jų tekstas sekantis:

„Lietuvių Berno Konferencija dėkoja Šv. Tėvui už paskirtą viso pasaulio bažnyčiose rinkliavą nuvargusiai Lietuvai ir prašo tų vyskupų, kurie dar rinkliavos nedarė, kad kuo greičiausiai padaryti teiktųsi. Konferencija prašo, kad visos surinktos aukos sulig Šv. Tėvo ir Lietuvos Vyskupų nurodymo būtų siunčiamos Pildomajam Lietuvių Komitetui nukentėjusiems nuo karo šelpti Lausannoje, kuris gautas aukas siūnia pašalpinėms organizacijoms Lietuvoje, o šios teikia pašalpą Lietuvos gyventojams“.

„Lietuvių Berno Konferencija, konstatuodama faktą, kad lenkų organizacijos Europoje yra kėsinusios paveržti bent dalį aukų, surinktų per Šv. Tėvo paskelbtą Lietuvos naudai dieną, stebisi, kad tos organizacijos, jau pirma gavusios Lenkijos bei Lietuvos vardu paskelbtą Šv. Tėvo dieną ir suvartojusios surinktus pinigus beveik vien lenkų reikalams, skaito galimu dėl savęs daiktu dar siekti prie suvargintai Lietuvai surinktos pašalpos, ir kelia prieš tas pastangas griežtą protestą.“

Konferencija taip pat protestuoja prieš tai, kad iš 100.000 rublių, siųstų 1916 m. Petrogrado Tatjanos Komiteto Lietuvių Komitetui Vilniuje per kunigaikštį Zdzislaw Lubomirski Varšuvoje, minėtasis Lietuvių Komitetas ligi šiol tėra gavęs 10.000 rublių, nors visais prieinamais būdais mėgino nedagautus 90.000 rublių surasti“.

„Kad pašalinus galimus kilti abejojimus, būk renkami pasaulyje pinigai dėl nuvargusios Lietuvos nepasiekė savo tikslo, Lietuvių Berno Konferencija pareiškė, kad Lietuvoje veikia šelpimo Komitetai, dar pradžioje karo visuomenės išrinkti, ir turi galimybės gauti pašalpas, siunčiamas Lietuvai“. „Lietuvių Berno Konferencija prašo Amerikos lietuvių rinkti visomis pajėgomis aukas merdinčiai tėvynei ir siųsti jas Lietuvon, kuri pirmiausia reikalinga pagalbos. Konferencija siūnia delegaciją pas Suvienytų Valstijų pasiuntinį Berne, prašydama, kad Suvienytų Valstijų Valdžia netrukdytų persiuntimą surinktų per lietuvių dieną 130.000 dol[erių] į Centralinį pašalpos Komitetą „Lituania“ Šveicarijoj, kuris lengvai galės tuos pinigus įteikti pašalpinėms Lietuvos organizacijoms, remdamasis tokiu pinigų paskirstymo būdu, kuris yra pripažintas lietuvių visuomenės Amerikoje“.

Nutarta pasiųsti Komisiją į Amerikos pasiuntinstę, kad pakalbėtų dėlėi išgavimo gulinčių Amerikos Raud[onajame] Kryžiuje pinigų, užsilikusių nuo lietuvių dienos. Komisijon išrinkta kun. kan. Olšauskas, kun. Bartuška ir p. Smetona, ir kun. Steponaitis.

Apie intelektualių jėgų suvartojimą

Smetona kalba apie reikalą intelektualių jėgų Lietuvoje. Ypač reikia kalbininkų kaip Jablonskis, Būga ir kt. Taipogi gamtininkų [Purėnas, Ivanauskas], reikia ir mokytojų, labai tiktų moterys, nes jas greičiau išleistų ir greičiau įsileistų.

Staugaitis kalba apie gabenimą kunigų iš Rusijos, nurodo kun. Bielskį, Endziulį, Kuraitį, Draugelį, Sabaliauską, Raštutį, Nikodemą, Laukaitį, Juožą, Jurgutį Vladą.

Kiti dar nurodo Petrulį Vytautą, Tūbelį Juožą, Balčikonį Juožą, Totoraitį agronomą, kun. Penkauskį Praną, Čiurlionienę Zofiją, Valaičiūtę Oną, Dr. Sliūpą Roką, Galkaitį Bronislavą, Tumėną Dominiką, Bukantą, Brundžą, dr. Poželą Vladą — advokatą, Sleževičių Mykolą — advokatą, Vaitkaitę Stasę, Petrauskaitę Z., Borysevičius — kunigus.

Ypač reikalinga mokytojų ir gydytojų.

Komisija, paskirta ištirti L[ietuvos] Informacijos Biuro darbams, referuoja apie savo revizijos rezultatus.

Saulys, komisijos pirmininkas. Padaryta daug naudingo. Nurodo svarbesnius biuro leidinius ir daro savo pastabas. Praneša apie Šveicarijos Tarybą. Anot referento, ji gyvavo nelegaliai. Reikia įsteigti legalę Tarybą. Reikia pakeisti vardus. Santykiuose su kariaujančiomis valstijomis negali tie patys žmonės eiti pas vienus ir pas kitus, tai yra pas abiejas puses.

Svarstoma, koks duoti vardas naujai Tarybai.

Smetona siūlo: „Lietuvių užsienio Taryba“.

Kyla diskusija. Pagaliau balsų dauguma priimta pavadinimas: „Lietuvių Tautos Taryba“ — „Conseil National Lithuanien“.

Diskutuojama žinia, pasirodžiusi laikraščiuose, išeinanti iš „Lokal-Anzeiger“, kalbanti apie Lietuvos prie Vokietijos prijungimą. Kilo gin-

čų, kieno vardu skelbti protestą — konferencijos ar Tarybos. Po ilgesnės diskusijos atrasta, kad skelbti protestą Konferencijos vardu būtų nepatogu, geriau, jei Taryba paskelbs.

Priimta protesto rezoliucija, kurią sustatė p. Kairys*.

Svarstoma apie Šveicarijos lietuvių veikimą. Kyla ginčai tarp pačių Šveicarijos lietuvių, kai kurie kritikuoja p. Gabrių, ypač už tai, kad jis bandė palaikyti santykius su viena ar kita grupe kariaujančių valstijų. Daroma taipogi ir kiti p. Gabriui priekaištai dėl veikimo. P. Gabrys aiškinasi ir gina savo poziciją. Jis nori išrodyti, kad jis turi užsitikėjimą pas vienus ir kitus. Tačiau dauguma p. Gabriui nepritaria. Vilniškiai svečiai reikalauja, kad toliau būtų vedama viskas kolegialiai. Nutarta, kad Taryba ir biuras — dvi skirtinos įstaigos, pirmoji vedamoji įstaiga, antra — pildomoji, vienas ir tas pats asmuo negali būti abiejų įstaigų pirmininku. Darbas turi būti vedamas kolegialiai visose srityse.

Tačiau ginčai nesiliauja. P. Gabrys pradeda kaltinti savo bendradarbius, kad kartu su jais dirbti esą negalima, pagaliau atsisako visai nuo darbo. Lietuvos svečiai stengiasi jį perkalbėti, išrodinėdami, kad toks elgimasis jokia būdu negali būti pateisinamas.

Smetona prašo p. Gabrių atsiimti savo atsisakymą, nes toks elgimasis neturi pamato. Revizijos Komisija p. Gabrių papeikimo neišnešė, jeigu gi p. Gabrys pripažįsta kolegialų veikimą, tai juo labiau nėra pamato tokiam pasiryžimui.

Po ilgų karštų ginčų priimta rezoliucija p. Kairio.

[Žiūr. pusl. 30]**

P. Gabriui visur susilaikant, nutarta dar, kad biuro veikimą kontroliuoja Tarybos Pirmininkas, kad Biure turi būti mažiausia trys asmenys ir kad biuras turi pildyti, kas bus liepta Tarybos, veikimas visur ir Biure, ir Taryboj turi būti kolegialis.

Kadangi yra tuo tarpu tiktai trys įgalioti Tarybos nariai, kun. Bartuška nuo Amerikos Tarybos, kunigai Dzimidavičius ir Purickis nuo Lietuvos Tarybos, todėl konferencija išrenka vienu balsu Tarybos nariais — kun. kan. Olšauską, p. Gabrių ir kun. Steponaitį.

Toliau nutarta, kad Taryba turi būti slapta organizacija. Kun. kan. Olšauskas stato sumanymą, kad Taryba galėtų kooptuoti naujus narius. Sumanymas priimtas ir nutarta, kad Lietuvos Tautos Taryba gali kooptuoti iki 2/3 balsų 6 narių naujų.

Kun. Daumantas-Dzimidavičius praneša apie biudžetą, nes jo mėnesiui reikia nuo 10 iki 15 tūkstančių frankų. Iki šiolei visas Šveicarijos lietuviškas organizacijas šelpė vieni Amerikos katalikai. Referentas siūlo jiems už tai padėkavoti ir stato sekančią rezoliuciją:

„Lietuvių Berno Konferencija, patyrusi, kad iki šiolei vien tik Lietuvių Amerikos katalikų organizacijos šelpė pinigėmis įnašomis lietuvių organizacijas Šveicarijoje, išreiškia toms Amerikos lietuvių katalikų organizacijoms savo už tai padėką, kviečia jas ir toliau jų savo pašalpomis neužmiršti ir išreiškė savo tvirtą pageidavimą, kad

* Toliau mašinraštinis priedas „žiūr. pusl. 30“. Protokolo kopijos p. 30 protesto rezoliucijos nėra.

** Čia žr. p. 328.

ir kitos organizacijos, lygiai kaip ir pavieni asmenys, pasirūpintų Lietuvos Nepriklausomybei atgauti šiom dviem įstaigom [Liet[uvių] Tautos Tarybai ir Liet[uvos] Informac[ijų] Biurui] pinigų sūstį. Be to, Konferencija, matydama, kad ne visos dar politikos lietuvių organizacijos bei partijos į minėtąsias Sveicarijos įstaigas savo atstovus prisiuntė, ragina, kad jos savo įgaliotinius prisiųstį kiek galima greičiau pasirūpintų“.

Toliau kun. Daumantas-Dzimidavičius referuoja, kad Amerikos lietuvių katalikų politikos veikimui atsiųsta apie 80.000 frankų.

Svarstoma, iš kur gauti tolesniam darbui pinigų. Reikia kreiptis į Amerikos organizacijas. Pinigų reikia Sveicarijos Tarybai ir Lietuvos Tarybai, ypač Atstovybei Berlyne, laikraščiui ir t. t.

Nutarta tuom tarpu pasiskolinti iš labdaringų draugijų 325.000 fr.

Šis nutarimas padarytas ant tam tikro rašto, po kuriuo pasirašė visi Konferencijos nariai.

P. Smetona.—Berlyno atstovybei reikia apie 10.000 markių mėnesiui, reikia ten turėti bent 2 atstovus, kuriems reikia bent po 1.000 mr. mėnesiui. Laikraščiui leisti ir darbininkams 2.000, biurui irgi 2.000. Tatai iš viso reikia 6.000 mr. mėnesiui.

Paskutiniame Konferencijos posėdyje 10 lapkričio viešbutyje „National“ buvo dar sykį peržiūrėta ir priimta visos rezoliucijos. Aptarta taipogi, kurias tų rezoliucijų galima skelbti tuojau, o kurių skelbimą tuo tarpu sulaikyti.

Kun. Purickiui pasiūlius, nutarta dar priimti II-sios Stockholmo Konferencijos dvi rezoliucijas, vieną apie Lietuvos Tarybos pripažinimą, o antrą apie raginimą Amerikos ir Rusijos lietuvių prie vienybės.

Tų rezoliucijų tekstas sekantis:

„Lietuvių Berno Konferencija pripažįsta Lietuvos Tarybą, Lietuvių Konferencijos Vilniuje [rugsėjo mėn. 18—22 d. 1917 m.] išrinktą, tikrą Lietuvos atstovę — vyriausią Lietuvos tautos vadovę ir, aiškiai suprasdama sunkumą darbe, kuris teko Lietuvos Tarybai šiuo karo metu, ir aplinkybėms, tvarkant Lietuvos visuomenės gyvenimą ir saugojant Lietuvos piliečių materialinius ir dvasinius reikalus, pasižada Lietuvos Tarybai remti ją šitame jos darbe ir, reikalui esant, stoti už ją pasaulyje“.

„Lietuvių Berno Konferencija tvirtai pasitiki, kad šiandien, kuomet Didžioji Lietuva su visų srovių sutarimu aiškiai savo žodį tarė ir pastatė vienintelį tikslą — Lietuvos Valstijos atnaujinimą Nepriklausomybės pamatais, nebegali jau būti vietos tiems kivirčams, kurie iki šiol stabdė Rusijoje ir Amerikoje gyvenančių lietuvių politinį darbą ir slopiną jų bendrą politinį balsą.

Lietuvių Berno Konferencija, atsiliepdama į Lietuvių Konferencijos Vilniuje tartąjį žodį Rusijos ir Amerikos lietuviams, kurios žodžiu jie prašomi daugiau pasiimti tautos ir krašto reikalais ir, užmiršus vidujines varžytines ir rietenas, sutartinau stoti į eiles kovotojų dė

Nepriklausomos Lietuvos, iš savo pusės kreipiasi į Rusijos bei Amerikos lietuvius tuo pat žodžiu, einančiu iš suskurdusios Motinos-Tėvynės širdies, ir ypač kviečia Rusijos lietuvius, kad kuo greičiausia sudarytų vyriausią organizaciją, kuri reikštų bendrą Rusijos lietuvių nuomonę ir remtų Nepriklausomos Lietuvos idėją, taip pat kviečia Amerikos lietuvius, kad sudarytų vieną bendrą Amerikos lietuvių Tarybą“.

L[ietuvių] B[erno] Konferencijos Pirmininkas

Kanauninkas Konstantinas Olšauskas

[perrašinėjant protokolą, buvo užmiršta įrašyti rezoliuciją apie politikos akciją užsieny žiūr. pusl.]*

„Lietuvių Berno Konferencija dėl pamatų politikos akcijos užsieniuose, pavesto Lietuvių Tautos Tarybai ir Inform[acijų] Biurui Šveicarijoj ir dėl jų vidujinių santykių, priimdami pirmųjų Šveicarijos Konferencijų [Lausannos I ir II 1917 m.]** nutiestus dėlei šio klausimo pamatus, nustato:

1. Politiškas abiejų įstaigų veikimas turi būti vedamas kolegialiu būdu visuose svarbiuose dalykuose.
2. Lietuvių Tautos Taryba yra darbo vedamoji ir sprendžiamoji įstaiga. Inform[acijų] Biuras — pildomoji įstaiga, priklausoma nuo Tarybos. Informacijos biuro narių skaičius turi būti ne mažiau trijų, vienas ir tas pats žmogus negali būti abiejų įstaigų pirmininku.
3. Abiejų įstaigų statutą sudaro kiekviena įstaiga pati sau. Informacijos biuro statutą patvirtina Taryba.

Pastaba: Konferencija skaito reikalingu nurodyti: santykių palaikymas su abiejų kovojančių valstijų grupėmis reikalinga vesti atskiriems asmenims***.

Užmiršta įrašyti ant pusl. 18-ojo**** rezoliuciją apie Vilniaus vyskupiją:

1. „Lietuvių Berno Konferencija, suprasdama gerai, kiek sveria Lietuvai Vilniaus Vyskupija, ir pripažindama dabartinį jos stovį visai nenormaliu, kreipiasi į Lietuvos Tarybą, kad ji pasirūpintų: kuo greičiausia tą nenormalumą pašalinti.

Šiam dalykui Konferencija randa reikalingu, kad Taryba: a) kreiptųsi į Sv. Tėvą su memorialu, kame būtų išdėstyta visas Vilniaus Vyskupijos dabartinis padėjimas ir būtų prašoma Sv. Tėvo duoti Vilniui Vyskupas lietuvis, b) kad Lietuvos Taryba užkirstų kelią lenkininkų dvasiai ir sistemai, kuri dabar viešpatauja Vilniaus kunigų seminarijose, c) kad įvestų į Vilniaus kunigų seminariją išguldyimą, paremtą ant katalikiškai valstybio Lietuvos pamato, ir kad būtų tuojau įvesta Lietuvių kalbos, literatūros ir istorijos išguldymas.

* Praleista „27“. Cia p. 324.

** Turi būti 1916 m.

*** Protokolo kopijoje prie rezoliucijos mašinraštinis priedas — „Neskelbti“.

**** Zr. p. 19—20.

II. Sudaryti kunigų delegaciją iš Konferencijos narių, kuri apsilankytų pas Nunc. Marchetti Berne su tam tikra nota dėl Vilniaus ir kitų Lietuvos Vyskupijų reikalų. Taipogi painformuoti Reichstago centro atstovus bei kitus įtakingus asmenis Berlyne apie Lietuvos bažnyčios stovį“.

Kan. K. Olšauskas

Kūn. Dr. Bartuška

Konferencijos Sekretorius.